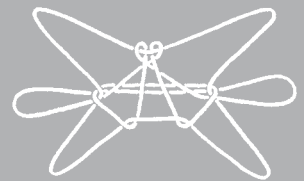
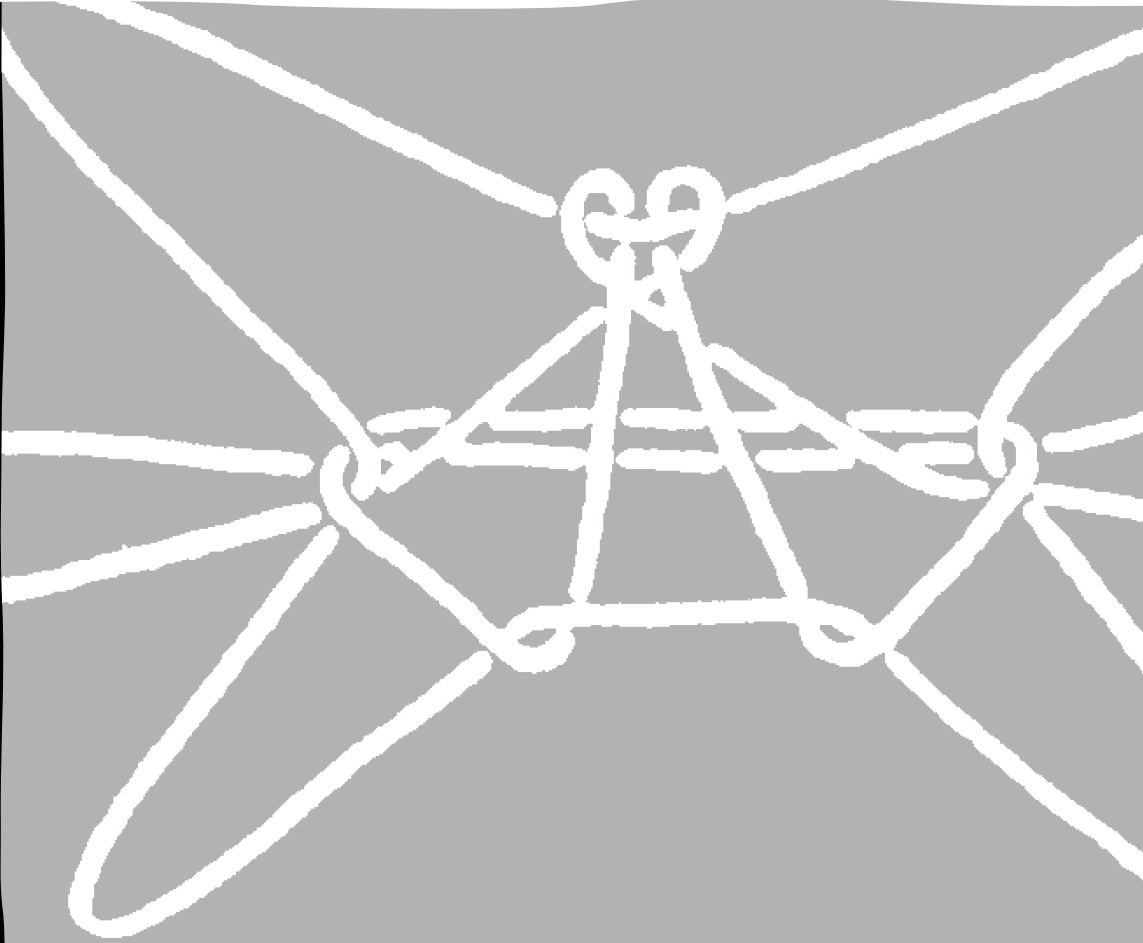

MILJØTEKNISK TERMINOLOGI

OQAASILERIFFIK

Forord

Denne miljøtekniske terminologi er skabt på foranledning af projektet ”Miljø i kommunerne”, som er et projekt under KANUKOKA, De grønlandske kommuners landsforening. Projektet støttes økonomisk af Miljøstyrelsens Danceamidler og har til formål at skabe en vidensbase på miljøområdet for teknikerne i kommunerne.

Allerede ved projektets start i 2003 konstaterede vi, at oversættelser og andet materiale på miljøområdet fra de forskellige kommuner og fra Direktoratet for Miljø og Natur er af meget svingende sproglig kvalitet. Mange grønlandske termer på miljøområdet bliver ”ny-opfundet” fra oversættelse til oversættelse. Ofte er en dansk term oversat med en lang, u håndterlig beskrivelse på grønlandsk og kan endda være oversat på flere forskellige måder indenfor samme tekst, hvilket skaber forvirring og tidsrøvende misforståelser.

Derfor tog projektet i foråret 2005 kontakt til Oqaasileriffik/Sprogsekretariatet og indledte et samarbejde for at udvikle en standardiseret terminologi på teknik/miljø-området. Målgruppen for terminologien blev fastsat til at omfatte de lokale og nationale myndigheder på miljøområdet, samt de teknikere, der i dagligdagen gør brug af termerne.

Termerne er udvalgt fra gældende miljøforordning og de tilhørende bekendtgørelser, forslag til ny miljøforordning af 2005, forslag til Affaldshandlingsplan for Grønlands Hjemmestyre 2008-2011, og en række miljøprojekter, der er sponsoreret af Danceamidlerne – lister over projekterne kan ses på www.kanukoka.gl/4622

Denne udgivelse rummer i alt 205 termer, hvilke absolut ikke dækker hele det miljøtekniske område. Derfor skal denne terminologi betragtes som en foreløbig udgivelse, der løbende vil blive fornyet. Projektet blev fra starten begrænset til 200 termer, hvorfor en del ord, der af mange opleves som selvskrevne inden for miljøområdet, ikke er taget med. ”Miljø” defineres i denne sammenhæng i overensstemmelse med Direktoratet for Miljø og Naturs opdeling i hhv. en miljøafdeling, der beskæftiger sig med myndighedsopgaver ifht. forureningsbe-

grænsning og -bekæmpelse, og en naturafdeling, der har myndighedsopgaverne ifht. naturbeskyttelse. Dvs. at man vil lede forgæves efter termer som f.eks. habitat og biodiversitet, der hører til naturområdet.

Redaktionen af udgivelsen består af Cand. Phil. Kitte Vinter-Jensen, KANUKOKA, og Cand. Mag. Lisathe Møller Kruse, Oqaasileriffik. Cand. Mag. Bolatta Vahl, deltog i redaktionen i arbejdets indledende faser.

Cand. Phil. Kitte Vinter-Jensen har udvalgt termerne og udarbejdet de indledende udkast til definitioner på dansk. Definitionerne er derefter verificeret af en række fageksperter, der har sikret, at termerne både er fagligt korrekt defineret og defineret i henhold til gældende lovgivning i Grønland. Hun har yderligere stået for ledelsen af projektets redaktionsgruppe og har skaffet midlerne til oversættelse og udgivelse. Peter Frederik Rosing har oversat alle definitioner fra dansk til grønlandsk.

Cand. Mag. Bolatta Vahl og Cand. mag. Lisathe Møller Kruse har sikret, at arbejdet med terminologien er foregået med metoder og teknikker, der er alment anerkendte blandt terminologer internationalt. De har kortlagt de eksisterende grønlandske betegnelser og etableret forslag om de grønlandske termer ud fra strengt metodiske og terminologiske principper, som f.eks. at term og definition er strikt adskilte, og cirkeldefinitioner er således konsekvent undgået. Herefter er termforslagene forelagt grønlandsksprogede fageksperter, som har verificeret eller kommet med yderligere forslag til termerne, for at sikre at termen er så præcist dækkende i sit begrebslige indhold som muligt, samtidig med at der tages hensyn til, at der allerede eksisterer termer, der fungerer godt i den daglige brug.

Martha Labansen
Direktør
KANUKOKA

Carl Chr. Olsen
Sekretariatschef
Oqaasileriffik/Sprogsekretariatet

Taksigelse

Som allerede nævnt er et væsentligt særkende for den anvendte metode den udstrakte brug af fageksperter, de såkaldte termgrupper. Termgrupperne er personer med faglig og praktisk indsigt i emnets forskellige fagområder, nemlig miljøteknikere, miljøingeniører, kemiingeniører, driftsfolk i den kommunale affaldshåndtering og sagsbehandlere fra kommunernes tekniske forvaltninger. Mange har medvirket til at sikre, at denne publikation er så dækkende og korrekt som det p.t. har været muligt, og vi vil i den forbindelse takke fuldmægtigene Jørgen Johansen, Laura Storm Henriksen, Anette Hansen og Afdelingschef Tina Kreutzmann Petersen, Direktoratet for Miljø og Natur, Grønlands Hjemmestyre, Stationsleder Claus Espersen, Mokana, Miljøchef Thomas Lyngholm, RenoNord, Driftsleder Viili Hansen, Aasiaat Kommune, tidligere driftsleder Kim Lund Stidsen, Qaqortoq Kommune, Installatør Jens Kristian Reimer, Rambøll, Mads Reimer, Aasiaat Kommune, Ingeniør John Telling, IAP, Ingeniør Hans Ulrik Skifte, Nuuk Kommune, James Bianco, Nukissiorfiit, Driftsleder Allan Lyberth, Qaqortoq Kommune, lektor Birgitte Hoffmann DTU, Civilingeniør Jan Poulsen, Force Technology.

En særlig tak skal gives til Specialkonsulent Per Ravn Hermansen, Direktoratet for Miljø og Natur og Bygningskonstruktør Hans Fredrik Olsen, Rambøll, der har ydet en stor indsats for at verificere at termer og definitioner er dækkende på begge sprog. Peter Frederik Rosing skal have en særlig tak for sine glimrende oversættelser.

Endelig skal NunaFonden takkes for at have ydet 60.000 kr. til dækning af opsætning og trykkeomkostninger.

A

adfærdsregulere *vb.*

ændre eller justere en bestemt type adfærd, fx bilkørsel, privatforbrug eller lignende

bemærkning

Bruges især om skat eller afgift, der fx pålægges en vare eller produkt, der skal bortskaffes* som farligt* eller miljøfarligt affald*.

pissusissaanut naleqqussarpaa

afdampningskriterium *sb. (-et, -er, -erne)*

det højest acceptable niveau for afdampning til ovenstående luft (indeluft og udeluft) fra forurenede grunde

engelsk evaporation criterion

aalannguunnerpaaffissap killinga

affald *sb. (-et)*

ethvert stof og enhver genstand, som ejeren skiller sig af med, agter at skille sig af med eller er forpligtet til at skille sig af med

engelsk waste

eqqakkat, igitat, eqqagassat

affaldsbegreb *sb. (-et, -er, -erne)*

kategorisering af forskellige affaldsfraktioner* defineret i de bilag, der følger den gældende affaldsbekendtgørelse

eqqakkanut taaguut

affaldsfraktion *sb. (-en, -er, -erne)*

en gruppering af materialer i affaldet* med fælles sammensætning

bemærkning

grupperingen er typisk defineret ud fra et ønske om en opdeling med henblik på hensigtsmæssig håndtering, blyakkumulatorer er selvstændig fraktion indenfor kategorien batterier, glasmateriale er ligeledes en affaldsfraktion*. Eksempel på affaldsfraktioner* fra miljøbehandling af en bil: Oliefilter, spildolie*, kølervæske, akkumulator, bildæk, karosseri, glasruder.

engelsk waste fraction

eqqakkat suussuseqatigiikkuutaat immikkoortut

affaldsgruppe *sb. (-n, -r, -rne)*

en fællesbetegnelse for en ensartet type af affaldsfraktioner*, fx. Mokanas affaldsgruppe A : mineralolieaffald – fraktioner: spildolie*, oliefilter*, fast olieaffald, olieforurennet jord

eqqagassat suussuseqatigiiaarneri

affaldshandlingsplan *sb. (-en, -er, -erne)*

en beskrivelse af den affaldsplanlægning*, der er politisk vedtaget i landsstyre eller kommunalbestyrelse

eqqagassat pillugit iliuusissamik pilersaarusiaq

affaldshierarki *sb. (-et, -er, -erne)*

rækkefølge prioriteret ud fra miljøsyn ved bortskaffelse af affald*, 1) begrænsning af affaldsmængderne gennem bevidsthed i valg af varer og produkter, 2) genanvendelse* som fremmes gennem kildesortering*, 3) forbrænding med energiudnyttelse, 4) forbrænding uden energiudnyttelse og 5) deponering* på land

eqqakkat pinarnersiorlugit immikkoortiteri

affaldshåndtering *sb. (-en)*

alle aktiviteter, der er forbundet med affaldets* indsamling hos affaldsproducent*, dets transport, evt. omlastning, behandling på behandlingsanlæg (fx modtagestation*, forbrændingsanlæg*, o.a.), slutdeponering* på kontrolleret losseplads, samt eventuel sortering og genbrug*

engelsk waste management

eqqakkanik passussineq

affaldskategori *sb. (-en, -er, -erne)*

en fælles og overordnet betegnelse for beslægtede affaldsfraktioner*

eqqakkat suussuseqatigiiaat

affaldskilde *sb. (-n, -r, -rne)*

det sted, hvor affald* produceres (genereres)

eqqagassannortitsisoq

affaldskortlægning *sb. (-en)*

en redegørelse for affaldsmængder, affaldsstrømme og affaldets* sammensætning

eqqakkanik nalunaarsuineq, eqqagassanik nalunaarsuineq

affaldsplanlægning *sb. (-en)*

udarbejdelse af en plan for håndtering af affald*, nationalt og lokalt

eqqagassat pillugit pilersaarusionsornerq

affaldsproducent *sb. (-en, -er, -erne)*

enhver person eller privat og offentlig virksomhed, der skiller sig af med, agter at skille sig af med eller er forpligtet til at skille sig af med affald*

eqqagassaqalersitsisoq

affaldsregulativ *sb. (-et, -er, -erne)*

administrative bestemmelser og retsforskrifter, der bestemmer hvordan affald* skal håndteres, fastsat af offentlig myndighed ved kommunalbestyrelsen med gyldighed indenfor et begrænset lokalområde

bemærkning

Samme som vedtægt, benævnes regulativ jf. affaldsbekendtgørelsen af 1993.

eqqagassat pillugit malittarisassat

affaldssortering *sb. (-en)*

fysisk håndtering af materialer eller produkter fra affaldsstrømmen fx med henblik på genanvendelse* eller en mere miljøvenlig behandlingsform (fx forbrænding frem for deponering* eller kompostering frem for forbrænding)

bemærkning

Processen foregår i den kommunale affaldshåndtering* modsat kildesortering*.

eqqagassanik immikkoortiterisarnerq

affaldstype *sb. (-n, -r, -rne)*

gruppering af affald* med visse fælles træk – eksempelvis dagrenovation*, som kan forekomme både i husholdninger og i handel og kontorsektoren, ligesom den enkelte affaldskilde*/producent kan have flere affaldstyper*, som eksempelvis olie- og kemikalieaffald, kølemøbler o.s.v.

eqqagassaqatigiiaat t, igitassaqatigiiaat

afleveringspligt *sb. (-en)*

lovbunden pligt til at overdrage alle typer af affald* til den af kommunalbestyrelsen anviste håndtering

tunniussisussaaitaaneq

afløbsvand *sb. (-et)*

fællesbetegnelse for regn-, spildevand* og drænvand

kuuffiup imaa

afskæring *sb. (-en, -er, -erne)*

en afværgemetode overfor jordforurening, der indebærer, at adgangen til forureningen* udelukkes eller reduceres

bemærkning

Fx ved udlægning af asfalt, ler, sand, fliser, græs eller barkflis. Afskæringen markeres almindeligvis med et markeringsnet.

engelsk cut-off entailing

pallitsaaliugaq

afværgeforanstaltning *sb. (-en, -er, -erne)*

har til formål at begrænse eksponering eller forhindre spredning af forurening* i jord, luft og vand

bemærkning

En afværgeforanstaltning* kan være rådgivning til beboerne på en forurennet grund, afskæring*, opgravning m.m.

pinngitsoortitsinissamik sulissutiginninneq

Agenda 21 *prop.*

betyder dagsorden – eller “det der skal gøres”.

Agenda 21 betyder global dagsorden for bæredygtig udvikling* i det 21. Århundrede

bemærkning

“Tænk globalt – handel lokalt” var et af budskaberne ved Rio-konferencen 1992, der fremhævede betydningen af et lokalt engagement som en forudsætning for at opnå bæredygtig udvikling* og løse verdens miljøproblemer. Borgere, græsrodder, virksomheder og den lokale administration samarbejder om de lokale Agenda 21-projekter. Det betyder i praksis, at man forsøger at tænke miljøet ind i dagligdagen, og at den bæredygtige udvikling* bliver et resultat af en folkelig og demokratisk proces.

engelsk Agenda 21

Agenda 21

* henviser til opslagsord i publikationen

analyse *sb. (-n, -r, -rne)*

en undersøgelse og beskrivelse af noget for at finde ud af dets bestanddele og sammensætning

bemærkning

Eksempler: Analysen viser at vandet indeholder pesticider; foretage en kemisk analyse.

engelsk analysis

paasiniaaneq

anmeldepligt *sb. (-en)*

lovbunden pligt til at rapportere besiddelse eller brug af specifikke materialer og stoffer

nalunaartussaataaneq

anvisningsordning *sb. (-en, -er, -erne)*

bortskaffelsesmulighed, som kommunen ved lov er forpligtet til at henvise affaldsproducenter* til at gøre brug af innersuussinissamik aaqquissuussineq

B

baggrundskoncentration *sb. (-en, -er)*

angiver det naturlige indhold af stoffer i et bestemt område, fx i jord, luft eller vand, uden menneskeskabte ændringer i indholdet af stofferne

engelsk background concentration

pileqqaarfimmisut ittoq

BAT- princippet *propr.*

at man bør bruge den bedste tekniske mulighed, der er tilstede for at værne om miljøet

bemærkning

BAT= Best Available Technology, oversættes til bedst tilgængelige teknik.

engelsk BAT principle

atortorissaarutiit avatangiisinut

mianerinninnerpaat

batterisortering *sb. (-en)*

sortering af batterier i ensartede typer til hhv. oparbejdning*, deponering* eller destruktion

batteriinik immikkoortiterineq oq. marl., orsussanik immikkoortiterineq

benyttelsespligt *sb. (-en)*

krav jf. gældende lov, der pålægger alle affaldsproducenter* at benytte den kommunale indsamlings- og anvisningsordning*

atuisussaataaneq

bidragsværdi *sb. (-en)*

er den enkelte virksomheds samlede maksimalt tilladelige bidrag til tilstedeværelsen af et forurenende stof i luften i omgivelserne udenfor virksomheden dvs. immissionen*, egentlig B-værdi *mingutsitsinerup nalinga oq. marl., mingutsitsinerup annerpaaffissaa*

bioakkumulerende stof *ordgr.*

stof, som kan ophobes i organismen således at koncentrationen i denne er højere end i organismens føde eller det medium, fx jord og vand, der omgiver den

bemærkning

Eksempler er dioxin*, furaner, PCB* og en række tungmetaller*, der opkoncentreres i fødekæden.

engelsk bioaccumulating compound

pinnguut uumassusilinni eqiteruttartooq

biocid *sb. (-et, -er, -erne)*

samlebetegnelse for kemiske stoffer, der er beregnet til at bekæmpe skadedyr, insekter, bakterier, svampe med mere

bemærkning

Anvendes fx i rengøringsmidler med desinficerende virkning, i træbeskyttelsesmidler, i myggemidler, i tekstiler, i maling og antibegroningsmidler, i smørelolie og i rottebekæmpelsesmidler, er beregnet til at bekæmpe levende organismer og kan derfor være skadelige for mennesker og miljø. Biocider omfatter en lang række stoffer, som kan være skadelige.

engelsk biocide

uumasupiluaat

biologisk rensning (af forurenede jord) *ordgr.*

en fælles betegnelse for oprensningsprocesser, der benytter bakterier og svampe til nedbrydning af forureningskomponenter i jord

bemærkning

Det er i forbindelse med biologiske processer vigtigt under hele projektet at sikre tilstedeværelsen af ilt samt tilgængelige næringsstoffer (kvælstof, fosfor mv.), at sikre at der ikke findes giftige* stoffer, samt at de fysiske forhold som vandindhold og pH-værdi* svarer til organismernes behov.

engelsk bioremediation of contaminated soil

uumassusillit iluaqutigalugit minguiaaneq

Blomsten *propr.*

EU's miljømærke*, som har eksisteret siden 1992

bemærkning

Sidestilles med det nordiske miljømærke* Svanen*. Både dagligvarer (fx køkkenruller og shampoo), langvarige forbrugsgoder (fx møbler, brændeovne og computere) og serviceydelser (fx hoteller og bilvaskehaller) kan miljømærkes. Fødevarer og medicin mærkes ikke med Blomsten eller Svanen*. Blomsten og Svanen* er en frivillig ordning for producenter og fungerer på markedsvilkår. Det afgørende er at påvirke både produktion og forbrug i en mere miljøvenlig retning. En produktgruppe er egnet til miljømærke*, hvis det vurderes, at der er en reel miljøgevinst ved at indføre miljømærkning af produkterne, at miljømærkning er den rigtige metode til at fremme mindre miljøbelastende* produktion og der er et marked for miljømærkede produkter inden for den pågældende kategori. Til produktgruppen udvikles en række kriterier, som omfatter skrappe krav til ressourceforbrug i produktionsprocessen, krav til emballage og bortskaffelse* og krav til indhold af miljøbelastende* og sundhedsskadelige* stoffer i produktet, dvs. hele produktets livscyklus*. Kriterierne strammes hver 3. – 5. år og udarbejdes i et samarbejde mellem repræsentanter fra stat, forbruger- og miljøorganisationer samt handel og industri. I Danmark administrerer Miljømærkesekretariatet Blomst- og Svanemærkerne. Forskellen mellem Blomsten og Svanen* er, at de udspringer af to forskellige instanser og dækker forskellige markeder. Mål og miljøkrav er stort set ens.

engelsk ecolabel – the flower

naasoq

bly *sb. (-et)*

grundstof og giftigt* tungmetal*, som ved indtagelse ophobes i kroppen og ikke kan udskilles igen

bemærkning

Kemisk betegnelse Pb. Bly bruges især i akkumulatorer, taginddækninger, erhvervsfiskereds kabler og PVC*. Blev tidligere tilsat benzin i form af tetraethylbly til forbrændingsmotorer. Bly kan påvirke børns indlæringssevne og adfærd og sandsynligvis også deres intelligens.

engelsk lead

aqerlog

blødgører *sb. (-en, -e, -ne)*

stof, der tilsættes blandt andet plastik, kosmetik, lim og maling for at give produktet en mere smidig og behagelig konsistens

bemærkning

I plastik anvendes stofgrupper som pthalater, fosfater, citrater og adipater. Nogle blødgørere*, eksempelvis nogle pthalater, er problematiske både for mennesker og i naturen. Det er påvist, at pthalater kan have hormonforstyrrende effekter* hos hvirveldyr. Phthalater mistænkes for at være kræftfremkaldende og for at kunne skade evnen til at få børn. Forbrænding af PVC* (plastik) medfører blandt andet udledning af saltsyre (HCl) og risiko for dannelse af dioxin*. HCl medvirker til forsurening af omgivelserne.

engelsk softener

qitulisaat

bortskaffe *vb.*

komme af med noget – bortskaffe affald* – affaldsbortskaffelse

bemærkning

Ordet bruges i forbindelse med affaldshåndtering*.

engelsk dispose of

peerpaa o, peerlugit

bortskaffelsespligt *sb. (-en)*

kommunalbestyrelsens lovbundne pligt til at forestå eller anviser* håndtering* og bortskaffelsesmulighed af affald*

piiaasussaatitaaneq

brandfarlig *adj. (-t, -e)*

stoffer og produkter (herunder meget brandfarlige og yderst brandfarlige), der:

- ved normal temperatur og uden energitilførsel kan udvikle varme og derefter antændes ved luftens påvirkning,
- i fast form let kan antændes ved kortvarig påvirkning fra en antændelseskilde,
- i berøring med vand eller fugtig luft udvikler yderst brandfarlige gasser i farlige mængder,
- flydende stoffer og produkter, der har et lavt flammepunkt*

ikuallajasooq

brandnærende *vb. (præs.part.)*

stoffer og produkter, som i berøring med andre

stoffer, reagerer stærkt varmeudviklende
ikummarissaat

bromerede flammehæmmere *ordgr.*

fælles betegnelse for kemiske forbindelser, som virker hindrende på brand, der er tale om forskellige stoffer, som alle indeholder grundstoffet brom

bemærkning

Tilsættes forskellige typer af plast i eksempelvis elektriske apparater for at hindre antændelse af materialet og dermed reducere risikoen for spredning af brand. Visse af disse bromforbindelser opføres i naturen og kan være farlige for mennesker og miljø.

engelsk *brominated flame retardants*

ikummarinaveersaatit brometallit

brændbart affald *ordgr.*

bortkastet materiale, som er egnet til bortskaffelse* ved forbrænding

bemærkning

Fx husholdningsaffald* (dagrenovation*), træ o.a.
eqqakkat ikuallassinnaasut

brændværdi *sb. (-en, -er)*

et brændsels energiindhold ved forbrænding

bemærkning

Øvre brændværdi er udtryk for det totale energiindhold ved forbrænding og efterfølgende kondensering af røggassen*, og angiver den øvre grænse for brændslets udnyttelse. Nedre brændværdi er udtryk for brændslets energiindhold ved forbrænding, men uden efterfølgende kondensering af røggassen*. Det er almindeligt at angive nedre brændværdi, og angive virkningsgrader i forhold til denne. Det indebærer, at virkningsgraden kan være over 100%, hvis kondenseringsvarmen udnyttes.

engelsk heating value, thermal value

qanoq ikumatigisinnaassusia

BTEX *fork.*

betegnelse for Benzen, Toluen, Ethylbenzen og Xylener, som er flygtige komponenter

bemærkning

Findes i benzin, mineraloliebaserede opløsningsmidler* samt stenkulstjære.

engelsk BTEX

BTEX

byggeaffald *sb. (-et)*

opstår når man bygger eller river huse ned

bemærkning

Fx træ, glasuld, tagpap, gipsplader og beton kan være affald* fra byggeri.

engelsk building waste

sanaartorfimmit igitat, sanaartorfimmit igitassat

bæredygtig *adj. (-t, -e)*

en udvikling eller udnyttelse af en ressource, der imødekommer nutidens behov uden at gå på kompromis med fremtidige generationers mulighed for at dække deres behov

bemærkning

jf. Brundtland rapportens definition af begrebet bæredygtighed.

engelsk sustainable

nungusaataanngitsoq t, piujuartitsisoq

bæredygtig udvikling *ordgr.*

at nutidens mennesker indretter deres aktiviteter, forbrug mv. sådan at de fremtidige generationer har muligheder for at tilfredsstille deres behov, således at aktiviteter ikke forringer natur og levevilkår – hverken nu eller for de kommende generationer

bemærkning

jf. Brundtland rapportens definition af begrebet bæredygtig udvikling*."En ændringsproces hvorunder udnyttelsen af ressourcerne, styringen af investeringerne, den teknologiske udvikling og ændringer i institutionerne alle er i balance med hinanden og øger både de nuværende og de fremtidige muligheder for at opfylde menneskehedens behov og forhåbninger."

engelsk sustainable development

nungusaataanngitsumik piorsaaneq

C

cadmium *sb. (-met)*

grundstof og et giftigt* tungmetal*

bemærkning

Kemisk betegnelse Cd. Anvendes i genopladelige batterier, til overfladebehandling af jern og stål til beskyttelse mod rustdannelse, som pigment (farvestof) i plast, maling m.m. og til en lang række andre formål. Cadmium optræder også i små mængder i fossile brændsler* og i betydelige mængder i tobaksrøg. Cadmium optages ret let af

planter, og ophobes i både planter og dyr. Hos mennesker ophobes cadmium* især i leveren og nyrerne, og det kan i særlige tilfælde føre til nyresvigt, knogleskørhed, lungeforandringer og kræft.

engelsk cadmium

cadmium

CFC (Freon) fork.

forkortelse for ChlorFluorCarboner, bedst kendt under handelsnavnet "Freon", et af de såkaldte ozonlagsnedbrydende stoffer*

bemærkning

CFC-gasserne er ikke-giftige gasser, der især bliver anvendt som kølemiddel. Anvendtes tidligere i spraydåser, i køleanlæg, skum etc. og findes stadig i gamle kølemøbler og -anlæg. CFC medfører nedbrydning af stratosfærens ozonlag og bidrager til drivhuseffekten*. På grund af denne effekt* tappes freon/CFC af de gamle køle/frysemøbler inden bortskaffelse*.

engelsk CFC

CFC

colibakterier sb. pl. (-n)

stor gruppe almindeligt forekommende tarmbakterier

bemærkning

Undersøgelser for colibakterier* er et vigtigt led i den hygiejniske bedømmelse af vand. Stammer fra forurening* med latrin*.

engelsk coli bacteria

erlavinni bakteriat

D

dagrenovation sb. (-en)

består af kasserede materialer, der naturligt forekommer fra forbrug i private husholdninger samt tilsvarende affald fra institutioner, erhvervsvirksomheder mv.

bemærkning

Fx papir, flasker, glas, madaffald, øvrigt restaffald. Storskrald* og byggeaffald* er ikke omfattet af affaldstypen* dagrenovation*.

eqqagassat nalinginnaasut

demontering sb. (-en)

manuel adskillelse af fx elektronikskrot/EE-affald*

atasunik isaterineq, atasunik ingutserineq

deponering sb. (-en)

slutdisponeringsmulighed, hvor affaldet* ikke forlader affaldshåndteringssystemet

bemærkning

Modsat genanvendelse* eller forbrænding.

inissiineq

dioxin sb. (-en (el. -et), -er, -erne)

Dioxin anvendes som en fællesbetegnelse for stofgrupperne polychlorerede dibenzo-p-dioxiner og dibenzofuraner. Der findes 210 forskellige dioxiner og furaner* med meget forskellig giftighed og evne til opkoncentrering i fødekæden (bioakkumulering*). De fremstilles ikke kommercielt, men dannes utilsigtet ved forbrændingsprocesser og ved forskellige industrielle processer, når klor og organiske stoffer* er til stede samtidigt. Den vigtigste kilde til dioxinproduktion er affaldsforbrænding*. Skovbrande regnes for en naturlig kilde til dioxiner

bemærkning

Dioxin tilhører gruppen af POP* stoffer, hvoraf de 12 værste populært kaldes "det beskidte dusin", som bl.a. også indbefatter DDT og PCB*. Dioxin nedbrydes meget langsomt i miljøet og er næsten uopløseligt i vand, hvorimod det er opløseligt i fedt. Disse egenskaber gør at dioxin koncentrerer op (bioakkumuleres*) igennem fødekæderne i fedtvævet, hvorfor fedtholdige fødevarer, som fx sæl, hval og laks kan være dioxinholdige. Ved høje doser (forgiftninger) ses en uheldredelig hudsygdom (chloracne), og påvirkninger på leverens enzymssystemer så en ofte dødelig form for skrumpelever udvikles. Ved påvirkning med lave dioxindoser over lang tid ses nedsat immunforsvar, reduceret forplantningsevne, øget forekomst af kræft, samt fosterskader. Det er denne langvarige påvirkning med små doser, som udgør problemstillingen i Grønland.

engelsk dioxin

dioxin

* henviser til opslagsord i publikationen

distributionstab *sb. (-et)*

energitab i forbindelse med fordeling af varme i fjernvarmenet og el i elnet

siammarterinermi annaasaq

drivhuseffekt *sb. (-en)*

er et resultat af atmosfærens sammensætning, og drivhuseffekten har sandsynligvis eksisteret lige så længe, som jorden har haft en atmosfære

bemærkning

I dag forstærkes drivhuseffekten imidlertid af menneskets udledning af drivhusgasser. Som navnet indikerer fungerer drivhusgasserne populært sagt som glasset i et drivhus. Drivhusgasserne har den specielle egenskab, at de tillader sollyset at passere jordens atmosfære nogenlunde uhindret, mens de samtidig absorberer en del af varmeudstrålingen fra jorden, der reflekteres, når sollyset rammer jorden. Varmestrålingen opvarmer luftmolekylerne som udsender varme og igen medvirker til at opvarme jordoverfladen. De mest betydningsfulde menneskeskabte drivhusgasser er kuldioxid (CO₂)*, metan (CH₄) og lattergas (N₂O). Dertil kommer de såkaldt industrielle gasser som for eksempel CFC'er* og HCFC'er, PFC'er og SF₆. Endelig virker ozon, der dannes ved luftforurening i den nedre atmosfære som en drivhusgas.

engelsk greenhouse (hothouse) effect

kissattoorneq

dump *sb. (-en,-e, -ene)*

populært navn for losseplads / affaldsdepot

engelsk dump

eqqaavissuaq

dumpning *sb. (-en, -er,-erne)*

bortskaffelse af affald* i havet

engelsk dumping

imaanut igitsineq

dumpningstilladelse *sb. (-n, -r, -rne)*

tilladelse til bortskaffelse af affald* i havet

bemærkning

F. x. organisk affald* fra fiskeindustrien. Tilladelsen gives i henhold til havmiljøforordningen.

imaanut igitsinissamut akuersissut

E**effekt** *sb. (-en)*

energi*, som kan optages eller afgives pr. tidsenhed

bemærkning

Angives normalt i W, kW eller MW. Tidligere også angivet som HK.

engelsk effect

sunniut

efterbehandling af deponeringsanlæg *ordgr.*

sikring af nedlagte deponier, så de ikke udgør en forureningsfare

inissiivinnik suliareqqiineq

egenforurening *sb. (-en, -er, -erne)*

skadelige forandringer i miljøet man selv – borgeren eller virksomheden – har forårsaget

nammineq mingutsitsineq

eksplosiv *sb. (-et, -er, -erne) eller adj. (-t, -e)*

stoffer og produkter, der også uden tilførsel af ilt kan reagere stærkt varmeudviklende med hurtig gasudvikling, og som på fastlagte prøvebetingelser detonerer, hurtigt deflagerer eller ved opvarmning ved delvis indeslutning eksploderer

qaarsinnaasoq

elektronikaffald *sb. (-et)*

kasserede elektriske og elektroniske produkter

bemærkning

Elektronikaffald* kan indeholde en bred vifte af miljøfarlige stoffer*, som tungmetallerne*; kviksølv*, bly*, cadmium* og krom; – og halogenerede stoffer* – såsom CFC*, bromerede flammehæmmere*, PCB* og PVC*. Indeholder også værdifulde metaller som f.eks. kobber, aluminium, guld, platin m.fl. Kaffemaskiner, støvsugere, radio- og fjernsynsapparater, IT-produkter som fx computere og mobiltelefoner, hårde hvidevarer (eksklusive kølemøbler, der behandles som en selvstændig affaldsfraktion*), lamper og belysningsarmaturer, industrielt elektrisk udstyr m.m. bliver til elektronikaffald* – også kaldet ”elektronikskrot” eller “EE-skrot”.

eqqakkat atortunit innaallagiartortuneersut

emission *sb. (-en, -er, -erne)*

udsendelse/udledning af forurenende stoffer i fast, flydende eller gasformig tilstand

bemærkning

Eksempel: Den vægtmængde svovldioxid, der udsendes fra en skorsten, målt f.x. i kg pr. time.

engelsk emission

aniatitsineq

emissionsgrænseværdi *sb. (-en, -er, -erne)*

grænseværdi for koncentrationen af et givet stof i den luft, virksomheden udsender gennem et afkast

bemærkning

Der måles over en kontrolperiode, og der måles kun når virksomheden er i drift.

aniatitsivallaarnissap killinga

energi *sb. (-en, -er)*

kan optræde i forskellige former, fx som potentiel energi, kinetisk energi, kemisk energi, fissionsenergi

bemærkning

Fx rummer 1 liter olie en vis mængde energi i form af dens brændværdi*. Energi kan omsættes fra en form til en anden. Et eksempel er omsætningen af potentiel energi i vand i en opdæmmed sø til elektricitet - vandkraft.

engelsk energy

nukik

eutrofiering *sb. (-en)*

algeproduktion i vandmiljøer som følge af næringssalte

bemærkning

Forekommer typisk i vandområder med ringe vandudskiftning.

engelsk eutrophication

naanininneq

F

fareklasse *sb. (-n, -r, -rne)*

opdeling af stoffer og produkter samt affald* efter (farlige) egenskaber i et system

bemærkning

Eksempelvis: Brandfarlige væsker, brandfarligt fast stof, giftig* væske/fast stof, ætsende væske/fast stof, osv.

engelsk hazard class

navianartukkuutaarlugit immikkoortiterineq

faremærke *sb. (-t, -r, -rne)*

et symbol, der angiver risici ved produktet, de sorte symboler på orange baggrund findes blandt andet på maling, terpentiner, benzin og gifte*, de markerer om et produkt er farligt, f.eks. Giftigt*, brandfarligt*, eksplosivt*, ætsende eller farligt for miljøet

bemærkning

Sammen med symbolerne er der altid en tekst, der fortæller hvordan det er farligt. Skal ifølge dansk lovgivning (klassificeringsbekendtgørelsen) være synlig på produkter, der forhandles i Danmark.

engelsk hazard label

navianassutsimut ilisarnaat

fareseddel *sb. (-sed(de)len, -sedler, -sedlerne)*

mærke, der placeres på emballage til transport af farligt gods

bemærkning

Fx hvis indholdet er eksplosivt*, gas under tryk, brandfarligt*, giftigt*, smittefarligt, radioaktivt, ætsende, udgør anden miljøfare.

navianartuuneranut allagartaq

farligt affald *ordgr.*

affald*, som på bortkastningstidpunktet skaber særlige problemer, fordi det indeholder en række forskellige stoffer, der kan skade mennesker, dyr eller planteliv både på kort og længere sigt

bemærkning

(jur.) affald*, der er defineret som farligt i gældende lovgivning på affaldsområdet. Eksempelvis olie- og kemikalieaffald, flyveaske*, cadmiumbatterier, blyakkumulatorer osv.

engelsk hazardous waste

eqqagassat navianartut

fjernvarme *sb. (-n)*

varme der produceres på en større varmecentral, som forsyner et udstrakt område med varme

bemærkning

Varmen i form af varmt vand (eller damp) fremføres til forbrugerne gennem et ledningsnet.

kiassaateqarfimmit kissaq

* henviser til opslagsord i publikationen

flammepunkt *sb. (-et, -er, -erne)*

temperatur, hvor dampen over en flygtig væske danner en brændbar blanding med luft, antændelsestemperatur

engelsk flame point

ikummarsinnaanngorluni kissassuseq

flyveaske *sb. (-n)*

fine askepartikler af siltstørrelse, der produceres under en forbrændingsproces og transporteres med røggasserne* fra kedlen/ovnen, og udskilles i forbrændingsanlæggets* elektrofiltre, cyklonfiltre, posefiltre m.v.

bemærkning

Flyveaske rummer miljøfarlige stoffer i form af tungmetaller*, PAH'er*, dioxin* o.a.

engelsk fly ash

ikuallaavimmit arsakut

forbrændingsanlæg *sb. (-get, -gene)*

et anlæg med ovn/kedel konstrueret til at brænde affald*

bemærkning

Kan afbrænde affald* ved høje temperaturer.

engelsk incineration plant

ikuallaavik

forbrændingsegnet affald *ordgr.*

materialer det anbefales at bortskaffe* i forbrændingsanlæg*

bemærkning

Fx dagrenovation*, træaffald, plast, dog ikke PVC*-plast.

eqqagassat ikuallanneqarsinnaasut

forebygge *vb.*

træffe foranstaltninger, som skal hindre at noget, i denne sammenhæng forurening*, sker i fremtiden

bemærkning

Fx skal kildesortering* reducere mængden af miljøfarlige stoffer i affaldsstrømmen.

engelsk prevent

pinaveersaartippaa

forsigtighedsprincippet *sb. best. (-et, -erne)*

indeholder et krav til myndighederne om, at usikkerhed om risici for miljøet og sundheden ikke må være begrundelsen for myndighedens passivitet/-accept

bemærkning

Det vil sige at tvivl og usikkerhed skal komme

miljøet tilgode.

engelsk precautionary principle

mianersornissamik tunngaveqarneq

forurenere-betaler-princippet *sb. best. (-et, -erne)*

et krav om, at miljøomkostninger betales direkte af de parter, der er ansvarlige for den forurenende aktivitet

engelsk polluter-pays-principle

mingutsitsisup akiliisussaananik

tunngaveqarneq

forurening *sb. (-en, -er)*

direkte eller indirekte udledning som følge af menneskelige aktiviteter og stoffer, rystelser, varme eller støj i luft-, vand og jordbundsmiljøet, der kan skade menneskers sundhed eller miljøets kvalitet, medføre skade på materielle værdier eller forringelser eller forstyrrelse af naturfaciliteter og andre legitime anvendelser

bemærkning

Ovenstående definition er fastlagt i IPPC-direktivet (EU-direktiv). I bemærkningerne til p.t. gældende Miljøforordning fra 1988 defineres forurening ”som udsendelse (emission*) af faste, flydende eller luftformige produkter eller organismer, støj eller rystelser, der normalt ikke forekommer i omgivelserne. En emission* skal for at kunne betegnes som forurening* indebære en uønsket påvirkning af omgivelserne.”

engelsk pollution

mingutsitsineq

fossile brændsler *ordgr.*

kulstofholdige materialer af organisk oprindelse, der er geologisk omdannet til brændstof i forhistorisk tid

bemærkning

Olie, naturgas, stenkul og brunkul er fossile brændsler*.

engelsk fossil fuel

ikummatissat uumassusilinnit pilerfeqartut

fra vugge til vugge *ordgr.*

populært udtryk, der bruges om den optimale genanvendelsesproces med minimalt restprodukt

engelsk cradle to cradle

atorluaqqiineq

føre tilsyn *ordgr.*

at holde øje med noget og se efter at alt går rigtigt til med hjemmel i en lovbunden kompetence

bemærkning

Direktoratet for Miljø og Natur kan føre tilsyn*, kommunalbestyrelsen kan føre tilsyn*.

engelsk inspection

nakkutillineq

G

gebyr *sb. (-et, -er, -erne)*

er en omkostningskompensation, som det offentlige kan opkræve hos en borger eller en virksomhed til dækning af udgifter i forbindelse med en serviceydelse, som denne modtager

bemærkning

Hjemlen til at opkræve et gebyr på affaldsområdet gives i affaldsbekendtgørelsen. Et gebyr er hverken en skat eller afgift.

akiliut

genanvende *vb.*

at bruge noget igen, direkte eller i en produktion

engelsk recycle

atoqqippaa

genanvendelse *sb. (-n)*

fællesbetegnelse for genbrug*, genindvinding* og genudnyttelse* af bortskaffede materialer

bemærkning

Fx genbrug* ved klunsning, genvinding* af jern, kobber, aluminium og ædelmetaller.

engelsk recycling

atoqqiineq

genbrug *sb. (-en, el. -et)*

at affaldsfraktion*en bruges igen i samme form som oprindeligt

bemærkning

Fx skylning og rensning af flasker, der så anvendes igen.

engelsk recycling

atoqqiineq

genbrugsplads *sb. (-en, -er, -erne)*

sted, hvor borgere kan sortere og aflevere det meste affald*

bemærkning

Der vil typisk være en masse containere med skil-

te, der viser, hvor det forskellige affald* skal afleveres, fx én til møbler, én til elektronik, én til kølemøbler osv.

engelsk recycling centre

atoqqitassaasivik

genindvinde *vb. (-r, geninvandt, genindvundet (genindvunden, genindvundne))*

affaldsfraktionen* anvendes til samme formål som det oprindelige produkt

bemærkning

Fx genindvindes* bly* af blyakkulatorer til ny produktion.

engelsk reclaim

pioqqilersippaa

genudnyttelse *sb. (-n, -r)*

affaldsfraktionen* udnyttes i en produktion, hvor dens oprindelige materialeegenskaber ikke udnyttes, fx når glas indgår i en forbrændingsslagge, der anvendes i vejproduktion

engelsk recycling

iluaqutigeqqiineq

giftig *adj. (-t, -e)*

egenskab ved stoffer og produkter, der ved indånding, indtagelse eller optagelse gennem huden i meget små mængder medfører døden eller akutte eller kroniske forgiftninger

engelsk toxic

toqunartoq

grundvand *sb. (-et)*

vand som samler sig i sprækker og porer i undergrunden og som stammer fra nedbør eller kommer op fra dybereliggende lag; pumpes op fra borer, brønde eller anden udgravning

engelsk groundwater

nunap iluata erma

grøn afgift *ordgr.*

afgift, som har til formål at virke adfærdsregulerende, så borgerne tager et større miljøhensyn ved forbrug og/eller at rejse midler til aktiviteter vedrørende miljøområdet

piujuartitsinissaq siunertaralugu akitsuut

* henviser til opslagsord i publikationen

grønt indkøb ordgr.

når der tages miljø-, energi- og/eller sundhedsmæssige hensyn ved anskaffelse af produkter og serviceydelser

pijuartitsinissaq siunertaralugu pisiniarneq

grønt regnskab ordgr.

regnskab, der opgør forskellige parametre indenfor ressourceforbrug og miljøbelastning*

bemærkning

Et grønt regnskab* viser udviklingen i ressourceforbrug og miljøbelastning* for en virksomhed/kommune/boligområde/skole eller institution. Fx el, varme, råstoffer, affaldsproduktion og Co2 udslip.

engelsk green account

*naatsorsuutit pijuartitsinissamut
attuumassutillit*

gråt spildevand ordgr.

afløbsvand* fra håndvaske, brusebade, badekar, vaskemaskiner, opvaskemaskiner o.l.

engelsk grey wastewater

errorfinit imikoorut

H

halogener sb. pl. (-et,-er,-erne)

omfatter fire grundstoffer, som er specielt tilbøjelige til at danne salte, nemlig: fluor, klor, brom og jod

engelsk halogens

halogenit

halogenerede stoffer ordgr.

kemiske forbindelser, der indeholder halogener* (klor, brom, fluor eller jod). Denne type forbindelser forekommer sjældent naturligt i miljøet. Halogenerede organiske forbindelser omfatter mange miljø- og sundhedsskadelige stoffer*, heriblandt nogle af de mest giftige* som kendes (dioxiner*) samt flammehæmmere

engelsk halogenated substances

sananeqaatit halogeninik imallit

hot spot sb. (-tet)

arbejdsbetegnelse for en registreret formodet forurenset lokalitet

engelsk hot spot

sumiiffik mingutsinneqarsimisorisag

hovedledning sb. (-en, -er, -erne)

den del af et ledningsnet, som stikledningen* tilsluttes, og som fører fx afløbsvandet* til renseanlæg eller recipient*

bemærkning

Til brugsvand/ spildevand*/el- og teleledningsnetene.

ingerlavik pingaarneq

husholdningsaffald sb. (-et)

er alt det affald* man smider ud hjemme

bemærkning

Husholdninger skaber flere affaldstyper* – dagrenovation*, storskrald*, fangstrestre, samt i mindre omfang specielle affaldstyper*, som olie- og kemikalieaffald, elektronikskrot*. Affaldet* kan deles op efter hvad det er, og hvor man skal gøre af det.

engelsk household rubbish

angerlarsimaffinniit igitassat

husspildevand sb. (-et)

omfatter spildevand* fra boliger, herunder afløb fra vandklosetter, samt sanitetsspildevand* fra virksomheder, kontorer, institutioner, hoteller, skoler, offentlige lokaler og lignende

engelsk domestic waste water

illumit imikoorut

hvile-i-sig-selv-princippet ordgr.

omkostningsneutral – at der ikke kræves tilskud udefra, men at ordningen ”finansierer sig selv”

bemærkning

Begrebet indeholder ligeledes et forbud mod at tjene på fx en gebyrordning.

imminut napatinnermik tunngaveqarneq

ikke-brændbart affald ordgr.

materialer, der kan genanvendes* eller skal håndteres som farligt affald* eller deponeres

bemærkning

Samme som ikke-forbrændingseget affald*.

eqqakkat ikuallassinnaannigitsut

ikke-forbrændingsegnet affald *ordgr.*

materialer, der kan genanvendes* eller skal håndteres som farligt affald* eller deponeres

bemærkning

Samme som ikke-brændbart affald*.

eqqakkat ikuallaqqunannigitsut

immission *sb. (-en)*

koncentrationsangivelse for en forureningskomponent i omgivelserne

bemærkning

Ifølge Miljøstyrelsens luftvejledning defineres immission som forekomst i udendørs luft af forurenende stoffer i fast, flydende eller gasformig tilstand ca. 1,5 m over jordoverfladen.

engelsk immission

silaannaq minguttoq

inert opsningsmateriale *ordgr.*

materiale, der kan optage, absorbere væske uden at det indgår i kemiske forbindelser

bemærkning

Fx kattegrus og vermiculite, bruges i forbindelse med spild på modtagestationen*.

milluaasoq tigooraaginnartog

K

kapitel 5-virkosomhed *ordgr.*

særligt forurenende virksomhed omfattet af Miljøforordningens kapitel 5, jf. en liste i gældende bekendtgørelse, der kræver en miljøgodkendelse* inden produktionsstart

engelsk most potentially polluting industries

suliffeqarfik kapitali 5-imut ilaasoq

kildesortering *sb. (-en, -er)*

man sorterer affaldet i flere fraktioner ved kilden, dvs. der hvor affaldet bliver produceret

bemærkning

at fjerne (miljøfarligt eller farligt) materiale fra affaldsstrømmen i produktions-, eller forbrugsleddet dvs. ”ved kilden”, fx at man ikke smider elektronikaffald* eller batterier i den almindelige dagrenovation*.

engelsk source sorting

pilerfii aallaavigalugit immikkoortiterisarneq

klapning *sb. (-en, -er)*

udtømmning af sand og sten fra opgravet havbund i forbindelse med fx uddybning af havne

bemærkning

Materialerne transporteres i pramme og udtømmes gennem en ”klap” i bunden af prammen.

engelsk marine dumping

qalusanik kivisitseqqiineq

klinisk risikoaffald *ordgr.*

farligt affald*, som kan være smittefarligt, eller kan indeholde spidse og skarpe genstande, fx knyler

bemærkning

Stammer typisk fra sygehuse, laboratorier, læger, tatovører eller tandlæger.

timimik passussissutikoq

navianaateqarsinnaasoq

komprimere *vb.*

1. sammentrykke og dermed fortætte noget (komprimeret luft)
2. presse meget indhold ind på lidt plads

bemærkning

Affaldet* kan fx komprimeres* (presses sammen) i en kompressor inden transport.

inikillisippaa

kontrolleret deponi *ordgr.*

slutopbevaringssted, der holdes under opsyn

bemærkning

Der er Miljøgodkendt efter Kapitel 5 i Miljøforordningen.

inissiivik nakkutigisag

kræftfremkaldende stof *ordgr.*

materiale eller produkt, der ved indånding, indtagelse eller optagelse gennem huden kan fremkalde eller øgehyppigheden af kræft

sananeqaat kræfteqalersitsisinnaasoq

kviksølv *sb. (-et)*

grundstof og et giftigt* tungmetal*

bemærkning

Kemisk betegnelse Hg. Rent kviksølv er flydende og kan fordampe ved stuetemperatur. Kviksølv blev anvendt blandt andet i termometre, i tandfyldninger, i måle- og kontroludstyr, og i kontakter og relæer. Derudover findes kviksølv i små mængder i kul, og det frigives til miljøet ved afbrænding af kullet. Kviksølvforbindelser bruges i

* henviser til opslagsord i publikationen

batterier, i laboratoriekemikalier og i medicinske artikler. I naturen kan kviksølv omdannes til organisk methylkviksølv, der er langt farligere end uorganisk kviksølv. Kviksølv indtages af mennesker gennem sølv-kviksølvamalgam-fyldninger i tænderne og ved indtagelse af fisk og andre fødevarer fra vandet. Kviksølvforbindelser kan ophobes i kroppen (bioakkumulering*), og kviksølv i miljøet kan forårsage en række alvorlige skader på sundhed og miljø. Stoffet er svært at nedbryde (persistent*) og kan påvirke nervesystemet. Undersøgelser fra Færøerne har vist, at selv meget lave koncentrationer af kviksølv sandsynligvis kan skade fosteret hos gravide, sådan at barnet senere er langsommere om at lære og udvikle sig. Generel anbefaling til gravide på Færøerne er at undgå at spise hvalkød.

engelsk mercury
kviksølv

L

langtidseksponering *sb. (-en, -er)*

omgang med skadelige stoffer gennem lang tid ("lang tid" er åremål)

sananeqaatinit sivisuumik sunnersimaneqarneq

latrin *sb. (-en)*

urin og fækalier fra mennesker (natrenovation*)

bemærkning

I Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 27 af 17. september 1993 om klosetter og bortskaffelse af sanitært spildevand er latrin* defineret som spildevand fra enhver form for toiletter, hvilket Direktoratet for Miljø og Natur meddeler bør rettes ved en kommende revision af bekendtgørelsen. Latrin* bør ikke være omfattet af definitionen på spildevand, det bør administrativt håndteres som affald, selvom om det afledes via rampe til havet.

anartarfuit imaat

livscyklus *sb. (-sen (el. ~cyklen), -ser (el. ~cykler), -serne (el. ~cyklerne))*

betegnelse for de aktiviteter/processer, som et produkt gennemløber fra udvinding af råmaterialer over forarbejdning og brug til bortskaffelse* eller genanvendelse* af det kasserede produkt

engelsk life cycle

piussutsip qanoq ingerlasimanera

livscyklusvurdering *sb. (-en, -er, -erne)*

en beregning af forbrug af ressourcer i form af materialer, energi*, kemikalier og andet ved produktion, brug og bortskaffelse* af et givet produkt

engelsk life cycle assessment

piusimanerup nalilernera

lokalirriterende stof *ordgr.*

stoffer eller produkter, der uden at være ætsende kan frembringe betændelse ved direkte, langvarig eller gentagen berøring af huden eller slimhinderne

engelsk local irritant

sananeqaat attukkaminut aseruutsisisinnaasoq

M

massestrøm *sb. (-men, -me, -mene)*

den mængde materiale, der opgjort som vægtenhed pr. tidsenhed (f.eks. pr. time eller sekund) strømmer igennem fx et luftafkast inden evt. rensning

bemærkning

Massestrømmen* har betydning for fastsættelse af tilladelige koncentrationer af skadelige stoffer i forbindelse med en miljøgodkendelse*.

engelsk mass flow

aqqusaartuinerup annertussusia

massestrømsanalyse *sb. (-n, -r, -rne)*

en beskrivelse af mængder, forekomst og anvendelse, dvs hele omsætningen af et stof

bemærkning

Ofte knyttet til livscyklusanalyse* hvor massestrømmene* fra vugge til grav* beskrives, det vil sige fra udvinding/syntese af stoffer over anvendelsen af stoffet og til bortskaffelse* eller eventuelt genanvendelse* af stoffet.

engelsk mass flow analysis

aqqusaartuinerup annertussusianik paasiniaaneq

membran *sb. (-en, -er, -erne)*

spærrelag af fx ler eller plastic, som bliver anvendt på lossepladser til at hindre nedtrængningen af perkolat* fra lossepladsen til de underliggende jordlag

engelsk membrane

masammuat assiaqut

miljøbelastende stof *ordgr.*

naturligt forekommende eller menneskeskabt stof, der på grund af koncentration og effekter* betegnes som belastende for miljøet

engelsk environmental pollutant

sananeqaat avatangiisinut ajoqusiisinnaasoq

miljøbelastning *sb. (-en, -er)*

når man udsætter noget for en byrde eller vægt

bemærkning

Man bruger ordet i miljøsammenhænge i overført betydning om vores udledning af forurenende stoffer til hav, jord og luft. Ordet har negativt betydningsindhold og fortæller, at virkningen kan være negativ, hvis belastningen bliver for stor.

engelsk environmental pollutants (eg. Miljøbelastende stoffer)

avatangiisinik ajoqusiisinnaaneq

miljøfarligt affald *ordgr.*

populært udtryk for bortkastede stoffer (affald*) eller produkter, som medfører eller kan medføre øjeblikkelige eller senere skader på en eller flere dele af miljøet

bemærkning

Dvs alt hvad der defineres som farligt affald*, jf. gældende lovgivning, samt eksempelvis elektronikaffald* og andre fraktioner som indeholder problematiske stoffer og som internationalt betragtes som miljøfarligt. Eksempler på fraktioner: PVC*, malingsaffald, elektronikskrot, epoxy, spraydåser, fortynder, kviksølvholdige lyskilder, træbeskyttelsesmidler, batterier, gift, saltsyre, lud m.v.

igitassaq avatangiisinut navianartooq

miljøfremmed stof *ordgr.*

stof/materiale, som ikke fremkommer i naturen ved "naturlige processer"

bemærkning

Nogle af stofferne kan have egenskaber, der forrykker balancen i naturen og nogle af stofferne kan være svære at nedbryde i naturen.

engelsk xenobiotic

sananeqaat pinnqortitameeriinngitsoq

miljøgodkendelse *sb. (-n, -r)*

er en tilladelse givet af landsstyret efter Miljøforordningens kapitel 5 (§ 16) til bestemte typer af særligt forurenende virksomheder*, (jf. en liste i gældende bekendtgørelse), til at producere med

udledning af en bestemt og afgrænset mængde forurening (røg, støj, lugt, affald mv.)

bemærkning

I forbindelse med godkendelsen fastlægges der normalt en række vilkår om forureningsbegrænsning og egenkontrol.

avatangiisinik atuinermik akuersissut

miljøhandlingsplan *sb. (-en, -er, -erne)*

begrebet dækker over et bredt spekter af planer for at give kommunalbestyrelsen et redskab til at leve op til sine miljømålsætninger og miljøpolitik, lige fra detaljerede planer over en kommunes samlede indsats på miljøområdet til simple planer for enkeltaktiviteter

avatangiisinut tunngatillugu iliuuseqarnissamut pilersaarut

miljøledelse *sb. (-n)*

et systematisk og fortløbende arbejde med miljø i en virksomhed, en kommune, skole eller boligområde

bemærkning

Miljøledelse vil typisk bygge på følgende årlige cyklus: - kortlægning af miljøforhold (grønne regnskaber*) - opstilling af miljøpolitik og miljømål

- udarbejdelse af handleplaner – og endelig

- evaluering af miljøarbejdet.

Tankegangen i miljøledelsessystemerne* sikrer en konstant og systematisk udvikling i miljøarbejdet hvert år.

engelsk environmental management

avatangiisit mianeralugit aqutsineq

miljøledelsessystem *sb. (-et, -er, -erne)*

redskaber til at systematisere miljøarbejdet i virksomheder, kommuner, institutioner og boligområder

bemærkning

De mest kendte er de internationale miljøledelsessystemer som EMAS (EU) og ISO 14001, hvor producenten selv bestemmer, hvilke miljøkrav virksomheden skal leve op til, men forpligter sig til løbende at forbedre sig miljømæssigt og at dokumentere sine forbedringer. Disse systemer kræver en ekstern revision af miljøarbejdet.

engelsk environmental management system

avatangiisinik aqutseriaaseq

* henviser til opslagsord i publikationen

miljømærke *sb. (-t, -r, -rne)*

et særligt symbol synligt på et produkt eller dens emballage, der viser at produktet opfylder veldefinerede miljø-, energi- og/eller funktionsmæssige krav

bemærkning

Se Svanen* og Blomsten*.

engelsk ecolabel

avatangiisnut ilisarnaat

miljøvejledning *sb. (-en, -er, -erne)*

information om og vejledning i, hvordan der tages miljøhensyn ved anskaffelse af produkter og serviceydelser

avatangiisit mianerinissaannut ilitersuut

modtagestation *sb. (-en, -er, -erne)*

bemandet arbejdsplads, hvor farligt og miljøfarligt affald* modtages, sorteres og håndteres til bortskaffelse* under hensyntagen til miljø og arbejdsmiljø

igitassanik tigooraaveqarfik

mutagene stoffer *ordgr.*

materialer eller produkter, der ved indånding, indtagelse eller optagelse gennem huden kan fremkalde eller øge hyppigheden af arvelige genetiske skader

engelsk mutagenic compounds

atortussiat timip sananeqaataanik

innarliisinnaasut

N

natrenovation *sb. (-en, -er)*

latrin*, der opsamles i tørklosetter

bemærkning

Det afledes oftest via rampe til havet.

anartarfilerineq

nedbrydelig *adj. (-t, -e)*

de fleste organiske* materialer kan nedbrydes af mikroorganismer* til kuldioxid*, vand og uorganiske dele

bemærkning

De kaldes derfor nedbrydelige* - i modsætning til de ikke-nedbrydelige (persistente*) eller svært nedbrydelige stoffer.

engelsk degradable

nungujartorsinnaasoq

neddeler *sb. (-en, -e, -ne)*

maskine til at kværne affald* til mindre dele

engelsk shredder

killuussuaq

O

olie/benzinudskiller *sb. (-en, -e, -ne)*

gennemløbstank for spildevand*, hvori man udskiller lette stoffer som olie og benzin

bemærkning

Anvendes fx på afløbet fra bilvaskehaller og autoværksteder.

engelsk oil/ gasoline trap

uuliamut/benziinamut nakkartitsivik

olieskadeberedskab *sb. (-et)*

personer og materiel, der kan sættes ind for at formindske følgerne af et olieudslip

bemærkning

I Grønland findes p.t. (2006) et beredskab jf. samarbejdsaftale mellem KANUKOKA og Hjemmestyret i forbindelse med drift af beredskabet til bekæmpelse af olieforurening i de grønlandske havne og kystnære farvande af dec. 1986. I daglig tale miljøberedskab.

uuliakoortoqarnissaanut piareersimatitat

oparbejdning *sb. (-en, -er) i sammensætning*

oparbejdnings-

forædling af et materiale

bemærkning

1. Fx oparbejdes bly* fra brugte blyakkumulatorer til fornyet brug 2. i minedrift, den proces der foregår i møllen, hvor de brugbare mineraler i malmen adskilles fra restproduktet (tailings*).

engelsk concentration of a mineral

atoqqitassanngortitsineq

ophugge *vb.*

neddele biler, skibe el. maskiner for at komme af med dem og for at genbruge dele heraf, fx metal el. brugbare reservedele

isateriarlugu atoqqitassanngortippaa

ophugningsanlæg *sb. (-get)*

anlæg til at neddele biler etc.

bemærkning

Jf. ophugge*.

isaterilluni atoqqitassanngorterivik

opsamlingsbrønd *sb. (-en, -e, -ene)*

tank uden afløb til kloak, hvor evt. spild af miljø- eller sundhedsfarlige stoffer kan opsamles – vil typisk blive etableret på modtagestationer*, hvor der håndteres farligt affald*

itersaliaq katersuiffissaq

organisk affald *ordgr.*

affald*, der består af stoffer fra dyre- og planterige

bemærkning

Eksempelvis madaffald, fangstrester.

uumassusilinniit eqqagassat

organisk opløsningsmiddel *ordgr.*

stof, der kan opløse olie, fedt, plast og mange andre stoffer, der ikke kan opløses i vand, væske med høj brændværdi*

bemærkning

Eksempelvis: acetone, cellulosefortynder, ethanol, xylol, heptan, som kan bruges til at fortynde maling når der skal males, rengøring af pensler. Organiske opløsningsmidler* bruges bl.a. i lak, maling, fugemasse og imprægneringsmidler. Organiske opløsningsmidler* kan skade huden. Den affædtes og nedbrydes, bliver sprukken, og der kan let udvikle sig eksem. Efter langvarig udsættelse kan organiske opløsningsmidler* medføre kroniske skader på hjerne og nervesystem. Symptomer kan være hukommelsessvigt, nervøsitet og irritabilitet og efterhånden sværere psykiske ændringer, fx depression.

engelsk organic solvent

arrorsaat uumassusilinneersoq

overfladevand *sb. (-et)*

består af vand, sne og is på terræn, i kildevæld, fra vandløb og søer, herunder opdæmmede områder og lignende

bemærkning

Overfladevand* adskiller sig fra grundvand* mht. de fysisk- kemiske forhold og de mikrobiologiske kvaliteter. Overflade vand* er desuden eksponeret overfor forurening, som fx urensset spildevand*.

engelsk surface water

imeq saqqumiinnartoq

ozonlagnedbrydende stof *ordgr.*

stof, der bidrager til at nedbryde ozon i stratosfæren 20-50 km over jordoverfladen, blandt andet CFC*/Freon og andre svært nedbrydelige* (persistente*) klor- og bromholdige forbindelser

bemærkning

Nedbrydning af ozonlaget kan medføre skader på økosystemer og menneskers helbred som følge af stærkere ultraviolet stråling ved jordoverfladen. På grund af denne effekt* tappes freon/CFC* af de gamle køle/frysemøbler inden bortskaffelse.

engelsk ozone depletion compound

pinnguut ozonimik nungukkiartortsitsisoq

P**PAH** *fork.*

forkortelse for polycykliske aromatiske hydrocarboner, også kaldet polyaromatiske kulbrinter*.

PAH* indeholder stabile kemiske ringsystemer

bemærkning

PAH opstår ved ufuldstændig forbrænding af træ, olie eller affald*. Mange PAH'er er svære at nedbryde i miljøet (persistente*), og forureninger* med stofferne findes på grunde, hvor der for eksempel har ligget asfaltfabrikker, tjærepladser (for fiskegarn), fordi stofferne er spildt direkte på jorden. Nogle PAH'er kan være kræftfremkaldende selv i små mængder.

engelsk PAH

PAH

perkolat *sb. (-et)*

består af forurennet* vand udskilt fra dumpe* og deponier*, stofferne er udvasket fra affaldet*

bemærkning

Perkolatet kan være giftigt* og forurene* omgivelserne, det er især organisk affald* og affald*, der indeholder tungmetaller* eller giftige* stoffer, der kan give anledning til dannelse af miljøbelastende* perkolat*.

engelsk percolate

eqqaavissuarmit imeq minguttoq

persistente *adj. (-e)*

ikke eller svært nedbrydelig*

bemærkning

Betyder egentligt ikke-nedbrydelig, men bruges også om stoffer som er vanskelige at nedbryde (omsætte). Eksempler er “det beskidte dusin”, dvs.

* henviser til opslagsord i publikationen

de 12 POP*-stoffer: aldrin, chlordan, dieldrin, DDT, endrin, hexachlorbenzen, heptachlor, mirex, PCB*, toxaphen, dioxiner* og furaner*, som bl.a. er karakteristiske ved at de er persistente* (ikke eller svært nedbrydelige) og dermed forbliver i miljøet, de spredes over hele verden og langt fra kilderne, samt at de bioakkumuleres* i de fleste levende organismer.

engelsk persistent compound
pinnguutit nungujartortannigisut

POP fork.

svært-nedbrydelige organiske forurenende stoffer – se persistent* og POP-konventionen*

bemærkning

POP* er forkortelsen for den engelske betegnelse Persistent Organic Pollutant.

engelsk POP
POP

POP-konventionen propr.

international konvention, som har til formål at forbyde produktion og brug (samt evt. import og eksport) af 10 identificerede POP*-stoffer. Derudover stræber POP-konventionen* mod at forebygge*, reducere, og så vidt muligt, eliminere emissioner* af 2 identificerede POP-biprodukter

bemærkning

Ens for disse tolv stoffer er, at de er persistente* (ikke eller tungtnedbrydelige) dvs. de forbliver i miljøet, de spredes over hele verden og langt fra kilderne, samt at de bioakkumuleres* i de fleste levende organismer. De 12 POP*-stoffer er aldrin, chlordan, dieldrin, DDT, endrin, hexachlorbenzen, heptachlor, mirex, PCB*, toxaphen, dioxiner* og furaner*. Konventionen er underskrevet af ca. 150 lande og trådte i kraft den 17. maj 2004. Grønland har i 2006 ikke taget stilling til konventionen. (Der findes også en POP-protokol under konventionen langtrækkende grænseoverskridende luftforurening (LRTAP-konventionen), som på visse områder ligner POP-/Stockholm-konventionen*).

engelsk POP convention/Convention on POPs
POP-t pillugit isumaqatigiissut

producentansvar sb. (-et)

krav om at indehavere, importører og/producenter af et givet produkt er pålagt omkostninger til tilbagetagning, bortskaffelse m.v. af affald*

tunisassiortutut akisussaffik

produktblad sb. (-et, -e, -ene)

et datablad på et produkt, der sælges

bemærkning

databladet kan indeholde oplysninger om produktets indhold af stoffer, om miljøfare, hvordan man skal forholde sig ved uheld m.v.

nioqqutissiaq pillugu paasisutissaq

prøveudtagningsbrønd sb. sammensætn.

(-en, -e, -ene)

brønd på afløbssystem fx fra losseplads til opsamling af vand/perkolatprøver*

kuuffimmi misiligungmik qalusivissaq

PVC fork.

plastikstoffer, der blandt andet anvendes til rør

bemærkning

PolyVinylChlorid, polymer* af vinylklorid*.

PVC* skaber bl.a. problemer når det ender som affald*, idet der ved forbrænding af PVC* dannes bl.a. dioxin* og saltsyre.

engelsk PVC

PVC

R

recipient sb. (-en, -er, -erne)

modtager

bemærkning

Fra latin: recipio = tager tilbage, modtager, i miljøsammenhænge både jord, vand, is og luft, fx modtager et vandområde, vandløb, en sø eller havet modtager rensed eller urensed spildevand* eller perkolat* fra kystnære lossepladser og kaldes i den sammenhæng recipienten. Kan også benyttes, hvor der fx tales om luftrecipient - modtager for skorstenenes affaldsprodukter.

engelsk recipient

tigooraasoq

reproduktionsskadende stoffer ordgr.

materiale eller produkt, der ved indånding, indtagelse eller optagelse gennem huden kan fremkalde eller øge hyppigheden af ikke-arvelige bivirkninger hos afkommet eller en forringelse af den mandlige eller kvindelige forplantningsfunktion eller -evne

engelsk substances harmful to reproduction

sananeqaatit kinguaassisarnermut innarliisinnaasut

ressourceminimering *sb. (-en, -er)*

indsatsen med at formindske forbruget af naturlige ressourcer som fx fossile brændsler* og sparsomme metaller

isumalluutiniq minnerpaamik atuinissaq

restvarme *sb. (-n)*

varme, der er produceret ved gevinding fra et elværks kølesystem for dieselmotorerne og/eller ved gevinding fra elværkets afkast af varme og røggasser*

bemærkning

Restvarme* anvendes primært til fjernvarmeforsyning.

kissaq atunngisaq

retablering af beskadiget miljø *ordgr.*

genoprettelse af eksempelvis et areal, område, vandmiljø

avatangiisimik ajoquserneqarsimasumik pilersitseqqinneq

risikovurdering *sb. (-en, -er, -erne)*

en kvalitativ eller kvantitativ vurdering af miljø- og/eller sundhedsmæssige risici ved udsættelsen for et (kemisk) stof

bemærkning

I en risikovurdering kombineres en vurdering af eksponeringen med en vurdering af giftigheden med henblik på et estimat af risikoen.

engelsk risk assessment

navianassutsimik naliliineq

røggas *sb. (-sen, -ser, -serne)*

røg, der opstår i kedlen/ovnen under forbrænding

engelsk flue-gas

pujoq gassinnguuttoq

røggasemission *sb. (-en, -er, -erne)*

udledning af røggas* fra forbrænding

engelsk flue-gas emission

gassinnguuttumik pujuliorneq

S**samletank** *sb. (-en, -e, -ene)*

beholder uden afløb til opsamling af spildevand, oftest sort/sanitetsspildevand*, med henblik på transport til renseanlæg eller recipient*

engelsk collection tank

immersagaq katersuivik

sanitetsspildevand *sb. (-et)*

afløbsvand* fra sanitære installationer*

bemærkning

I Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 27 af 17. september 1993 om klosetter og bortskaffelse af sanitært spildevand er sanitært spildevand defineret som afløb fra enhver form for toiletter, hvilket Direktoratet for Miljø og Natur meddeler bør rettes ved en kommende revision af bekendtgørelsen. (latin: sanitas = sundhed).

engelsk wastewater from sanitary appliances

eqqiluisaarfimit imikoorut

sanitær installation *ordgr.*

installation, som har med hygiejne at gøre

bemærkning

Fx toiletter og håndvaske, (latin: sanitas = sundhed).

engelsk sanitary appliance

eqqiarfiit ikkussukkat

sediment *sb. (-et, -er, -erne)*

partikler og andet materiale fra forvitring af en bjergart som føres bort af vind, vand eller gletcheris og aflejres andetssteds i form af moræner bundmaterialer i søer, vandløb eller havområder

bemærkning

Kan også som fx kalk være udfældet kemisk eller i form af skaller fra levende organismer.

engelsk sediment

kinnerit

sensibiliserende stof *ordgr.*

stoffer og produkter, som ved indånding eller optagelse gennem huden kan fremkalde overfølsomhedsreaktion, således at der ved yderligere eksponering af stoffet eller produktet fremkommer karakteristiske symptomer

sananeqaat sapigaqalissutaasinnaasoq

* henviser til opslagsord i publikationen

skadevirkning *sb. (-en, -er, -erne)*

følge af forurening*, som er defineret som skadelige forandringer i miljøet forårsaget af menneskelig aktivitet

ajoqusiinerup sunniutaa

slagge *sb. (-n, -r, -rne)*

forbrændingsslagge er den rest af det indfyrede affald, der ikke kan brænde, og som tages ud i bunden af forbrændingssovnene

bemærkning

Sædvanligvis består slaggen* af ca. 98% uorganisk materiale, herunder rester af affald,* som ikke kan brænde, fx glas, metaller og keramiske genstande og ca. 2% ikke-forbrændt organisk materiale. Som regel sammenblandes slaggen* med bundasken, der er den tunge del af flyveasken*, som aflejres i bunden af kedlen.

engelsk clinker/cinders/slag

ikummarlukut

slutdisponering *sb. (-en, -er)*

fælles begreb for de måder hvorpå det faste eller flydende affald efter behandling kan bringes ud af affaldssystemet

engelsk end-disposal

isumannaarlugit inissiineq

sort spildevand *ordgr.*

spildevand* fra toiletfløb (vandklosetter)

engelsk black/toilet wastewater

anartarfimmit imikoorut

spildevand *sb. (-et)*

enhver form for forurennet vand; omfatter husspildevand*, erhvervsspildevand, samt regnvand, der er afledt fra bebyggede og befæstede arealer

engelsk wastewater

imeq minguttoq

spildevandsanlæg *sb. (-get, -gene)*

åbne såvel som lukkede ledninger og andre anlæg, der afleder og/eller behandler spildevand* (f.eks. renseanlæg) m.v. i forbindelse med udledning til vandløb, søer eller havet, afledning til jorden eller anden form for bortskaffelse

engelsk sewage/wastewater installation/systems

minguiaaveqarfik

spildolie *sb. (-n)*

affaldsprodukt, der bliver til overs ved udnyttelse af olie

bemærkning

Brugt, forurennet* olie, fx. fra oliefiltre, gammel motorolie, osv.

uuliakoq

spærrezone *sb. (-n, -r, -rne)*

en beskyttende zone mod forurening* rundt om vandressourcen*

sumiiffik assigaq

stikledning *sb. (-en, -er, -erne)*

tilslutningsledning fra hovedledning* til forbruger eller fra hovedledning* til alternativ forsyningssenhed

bemærkning

Fx vedrørende el- og telenettene, fjernvarmeverker, kloak- eller vandforsyningsanlæg*.

ingerlavimmut pingaarnermut attavik

Stockholmkonventionen *prop.*

International konvention, som har til formål at forbyde produktion og brug (samt evt. import og eksport) af 10 identificerede POP-stoffer*

bemærkning

Samme som POP-konventionen. Konventionen stræber også mod at forebygge, reducere, og så vidt muligt, eliminere emissioner* af 2 identificerede POP*-biprodukter. Ens for disse tolv stoffer er, at de er persistente* (ikke eller svært nedbrydelige) dvs. de forbliver i miljøet, de spredes over hele verden og langt fra kilderne, samt at de bioakkumuleres* i de fleste levende organismer. De 12 POP*-stoffer er aldrin, chlordan, dieldrin, DDT, endrin, hexachlorbenzen, heptachlor, mirex, PCB*, toxaphen, dioxiner* og furaner. Konventionen er underskrevet af ca. 150 lande og trådte i kraft den 17. maj 2004. Grønland har i 2006 ikke taget stilling til konventionen. (Der findes også en POP-protokol under konventionen langtrækkende grænseoverskridende luftforurening (LRTAP-konventionen), som på visse områder ligner POP-/Stockholmkonventionen.).

Stockholmimi isumaqatigiissut

storskrald *sb. (-et)*

affald* med stort volumen

bemærkning

Fx en nedslidt sofa, skrivebord, seng, brugt legetøj og gamle tæpper.

engelsk bulky waste/refuse

eqqagassat angisuut

substitution *sb. (-en, -er, -erne)*

udskiftning af skadelige kemikalier med stoffer/produkter/processer, der skønnes mindre skadelige

engelsk substitution

pitsaanerusumik taarsiineq

substitutionsprincip *sb. (-pet)*

en generel forudsætning og intention om at skadelige kemikalier skal udskiftes med stoffer/produkter/processer, der skønnes mindre skadelige

engelsk substitution principle

pitsaanerusunnorgorlugu taarsiisarnissamik tunngaveqarneq

sundhedsskadeligt stof *ordgr.*

stoffer og produkter, der ved indånding, indtagelse og ved optagelse gennem huden, kan medføre døden eller forårsage akutte eller kroniske forgiftninger

engelsk hazardous substance

sananeqaat peqqinnissamut ajoqusisartoq

Svanen *propr.*

nordisk miljømærke* etableret af Nordisk Ministerråd i 1989

bemærkning

Svanen anvendes i alle nordiske lande. Sidestilles med det europæiske miljømærke* Blomsten*. Både dagligvarer (fx køkkenruller og shampoo), langvarige forbrugsgoder (fx møbler, brændeovne og computere) og serviceydelser (fx hoteller og bilvaskehaller) kan miljømærkes. Fødevarer og medicin mærkes ikke med Blomsten* eller Svanen. Blomsten* og Svanen er en frivillig ordning for producenter og fungerer på markedsvilkår. Det afgørende er at påvirke både produktion og forbrug i en mere miljøvenlig retning. En produktgruppe er egnet til miljømærke*, hvis det vurderes at: der er en reel miljøgevinst ved at indføre miljømærkning af produkterne, miljømærkning er den rigtige metode til at fremme mindre miljøbelastende produktion, der er et

marked for miljømærkede produkter inden for den pågældende kategori. Til produktgruppen udvikles en række kriterier, som omfatter skrappe krav til ressourceforbrug i produktionsprocessen, krav til emballage og bortskaffelse og krav til indhold af miljøbelastende og sundhedsskadelige stoffer* i produktet, dvs. hele produktets livscyklus*. Kriterierne strammes hver 3. – 5. år og udarbejdes i et samarbejde mellem repræsentanter fra stat, forbruger- og miljøorganisationer samt handel og industri. I Danmark administrerer Miljømærkesekretariatet Blomst- og Svanemærkerne. Forskellen mellem Blomsten* og Svanen er, at de udspringer af to forskellige instanser og dækker forskellige markeder. Mål og miljøkrav er stort set ens.

engelsk ecolabel – the swan

qussuk

særligt forurenende virksomhed *ordgr.*

virksomhed omfattet af Miljøforordningens kapitel 5, jf. en liste i gældende bekendtgørelse, der kræver en miljøgodkendelse* inden produktionsstart, populært kaldet Kapitel 5-virksomhed*

engelsk most potentially polluting industries

suliffeqarfik mingutsitsinerusooq

T**tailings** *sb. pl.*

betegnelse (fra engelsk) for den rest af findelt stenmateriale, der er tilbage, når malmen fra mineindustri er oparbejdet*

bemærkning

Er for det meste opslemmet i vand, og udledes normalt fra oparbejdning*sanlægget til store bassiner, søer eller havet.

engelsk tailings

seqummarissut

tilsynsmyndighed *sb. (-en, -er, -erne)*

den myndighed, der har pligten til at holde øje med om fx en virksomhed overholder gældende regler, fx i forbindelse med en miljøgodkendelse*

nakkutilliinermik oqartussaasooq

tilsynspligt *sb. (-en)*

lovbunden pligt til at holde øje med noget

nakkutilliisussaataaneq

* henviser til opslagsord i publikationen

tungmetal *sb. (-let, -ler, -lerne)*

et metal med vægtfylde større en jerns

bemærkning

Forbindelser af nogle af disse metaller kan optræde som miljøgifte og opkoncentreres til giftige niveauer i organismerne gennem fødekæderne, bl.a. kviksølv*, bly*, cadmium*. Ikke alle tungmetaller* er giftige, fx er guld og platin ikke til skade for levende organismer.

engelsk heavy metal

saffiugassaq oqimaatsoq

U

udvaskning *sb. (-en, -er)*

proces, hvor vand fjerner stof fra en fast fase

bemærkning

Fx udvaskning* af tungmetaller* og lignende fra dump*.

engelsk leaching

ermup piiaanera

udvaskningsforsøg *sb. (-et, -ene)*

forsøg, hvor udvaskningen* af enkeltkomponenter såsom salte og tungmetaller* og lignende bestemmes i det vand, som fx er strømmet gennem affald eller andet materiale

engelsk leaching experiment

ermup kuugussaaniq misilittaaneq

vandforsyningsanlæg *sb. (-get, -gene)*

kan bestå af et eller flere af følgende delelementer: vandindvindingsanlæg, vandbehandlingsanlæg samt hoved- og sommervandledninger

bemærkning

Et vandforsyningsanlæg* kan bestå af flere vandindvindingsanlæg, der leverer vand.

engelsk water supply plant

imermik pilersuiveqarfik

V

vandindvinding *sb. (-en, -er, -erne)*

enhver form for udnyttelse af en vandressource* (fersk- og saltvand og is), hvis denne anvendes til forsyning af almene vandforsyningsanlæg* eller erhvervsformål

engelsk water abstraction

imissap katersuuffia

vandkvalitet *sb. (-en, -er)*

sammenfattende udtryk for vands indhold af alle de stoffer og materialer, som forekommer i vand

bemærkning

Kravene til vandets kvalitet fastlægges efter den anvendelse, man ønsker at gøre af vandet.

engelsk water quality

ermup qanoq issusia

vandressource *sb. (-n, -r, -rne)*

den vandmængde, der er til rådighed for vandindvinding*

engelsk water resources

imissaqarfiiit

vandressourceopland *sb. (-et, -e, -ene)*

et område, hvorfra der vil kunne komme overfladevand* eller grundvand* ved en angiven vandindvinding*

engelsk water resources area

piffik imissamik pissarsiffigineqarsinnaasoq

vandudveksling *sb. (-en, -er, -erne)*

forskellige fysiske vandmassers møde og opblanding

bemærkning

For at vide, hvordan forurening* spredes og fortyndes, har det værdi at studere vandudvekslingen*, ikke mindst hvor fx tidevand og blæst påvirker vandmasserne - typisk i en fjord, hvortil der løber et fersk vandløb.

engelsk water exchange

ermit akulerunnerat

vedvarende energi *ordgr.*

produktion af energi* på basis af energikilder, der har en lang/uendelig fornyelseshorisont

bemærkning

Fx vandkraft, solceller, jordvarme etc.

engelsk renewable energy

nukik ataavortoq

vugge - til - grav *ordgr.*

en vurdering af et produkts miljøegenskaber

bemærkning

populært udtryk for livscyklusfaser*.

engelsk cradle to grave

piuleqqaarfimmiit suujunnaarnermut

VVM *fork.*

Vurdering af Virkninger på Miljøet

bemærkning

Espoo-konventionen og et EU-direktiv, hvilket indebærer at anlæg der antages at kunne påvirke miljøet væsentligt, først kan etableres når der er gennemført flere procedurer bl.a. udarbejdelse af VVM*-redegørelse, offentlig høring m.m. Grønland er ikke omfattet af direktivet, men omfattet af konventionen.

engelsk environmental impact assessment

VVM

Æ

ætsende stof *ordgr.*

stof eller produkt, som ved berøring med levende væv kan bevirke ødelæggelse af det levende væv

sananeqaat neruiisartog

Ø

økonomisk styringsmiddel *ordgr.*

forsøg på at påvirke (affaldsproducenters*) adfærd ved at pålægge produkter diverse typer af afgifter, gebyrer*, tilskudsordninger og aftaler

aningsaat tunngavigalugit sunniuteqarneq

Å

åben afbrænding *ordgr.*

bortskaffelse af affald* ved at sætte ild til det direkte på dumpen* eller i tønde

bemærkning

Giver stor risiko for lokale miljøgener, åben afbrænding giver typisk anledning til væsentlig forurening* med pah'er*, dioxin*, syrer, tungmetaller* m.m.

maaniinnaq ikuallaaneq

* henviser til opslagsord i publikationen

